

УДК 711:712

к.арх., доцент Потапчук І.В.,
potapchuk_i@ukr.net, ORCID: 0000-0003-1526-4351,
Бичковська Л.С.,
l.s.bychkovska@nuwm.edu.ua, ORCID: 0000-0001-9876-5358,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

ЛАНДШАФТНИЙ УРБАНІЗМ ЯК ОДИН З ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ МІСТОБУДІВНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Визначено поняття терміну "ландшафтний урбанізм", розкрито його основні складові. Проаналізовано праці та теоретичні положення засновників даного напрямку. Зазначені знакові проекти, які передбачили появу ландшафтного урбанізму та сучасні зарубіжні взірці. Досліджено ряд вітчизняних проектів, які містять ознаки ландшафтного урбанізму.

Ключові слова: ландшафтний урбанізм, ландшафтна архітектура, містобудування.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі всесвітньої урбанізації сам факт проживання людини в місті ставить під загрозу її здоров'я - фізичне та психологічне. Сучасні урбаністи все частіше скеровують свою діяльність на застосування інноваційних ландшафтних технологій і прийомів ландшафтного проектування для створення екологічно-стійких містобудівних систем. Ландшафтний урбанізм - новий напрямок в еволюції міст на сучасному етапі, який вирішує проблеми функціонування останнього через застосування принципів ландшафтного підходу. Тому наразі вкрай актуальними постають питання аналізу та всебічного вивчення принципів і методів ландшафтного урбанізму та втілення їх в містобудівній практиці.

Стан дослідження проблеми. Першими джерелами стосовно дослідження ландшафтного урбанізму є два есе, які були написані засновниками напрямку: "Landscape Urbanism: a Genealogy" Чарльза Вайлдхейма 2002 року [1] та "Terra Fluxus" - робота Джеймса Корнера 2006 року [2]. Питанням, що в тій чи іншій мірі торкаються досліджуваної проблеми присвячена низка робіт зарубіжних [3-6] та вітчизняних [7-15] науковців. Теоретичну базу дослідження складають також статті в електронних джерельних базах [16-24].

Мета та завдання статті. Мета статті - здійснити спробу аналізу закордонного та вітчизняного досвіду створення та реалізації проектів ландшафтного урбанізму як одного з сучасних перспективних напрямів. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: дослідити

праці зарубіжних і вітчизняних теоретиків та працюючих архітекторів; проаналізувати особливості проектів напряму ландшафтного урбанізму; розкрити сутність напряму ландшафтний урбанізм, його методи та принципи.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку цивілізації ландшафтний урбанізм є одним з важливих напрямків створення та удосконалення містобудівних структур. Даний напрям включає такі галузі як інженерна екологія, ландшафтна архітектура, ландшафтний дизайн, стратегія розвитку міських населених пунктів та ін. Ландшафтний урбанізм передбачає, що саме ландшафт, а не архітектура є визначальним базовим матеріалом з якого формується місто. [7, С.245]

Засновниками напряму ландшафтний урбанізм в науковому світі прийнято вважати теоретиків-науковців та архітекторів Чарльза Вайлдхейма, Джеймса Корнера та Мохсена Мостафарі [5, С.59]

В праці "Ландшафт як урбанізм" Ч.Вайлдхейм стверджує, що вплив переважаючих напрямів та течій призвів до недоречності використання традиційного сприйняття міста як екстраполяції архітектурних моделей і метафор для розуміння мегаполісу ХХІ століття. Сучасні містобудівні проекти слід пристосовувати до неминучих змін їх функцій та цілей, які виникають в результаті економічних змін та еволюції землекористування. [18]

Отже, нове розуміння ландшафту породжує нову дисципліну "Ландшафтний урбанізм". Ч.Вайлдхейм зазначає, що саме ландшафтний урбанізм описує дисциплінарну перебудову, в якій ландшафт замінює архітектуру в якості основного будівельного блоку сучасного урбанізму". [15]

Дж.Корнер також підкреслює важливість міждисциплінарного підходу в сучасних проектах розвитку міського середовища. Він стверджує, що при вирішенні проблем сучасного міста повинні застосовуватися критичні та творчі підходи. [5, С.59] Архітектор стверджує, що ландшафт - це геоморфологія, екологія, геологія і він не завжди зеленого кольору; в широкому понятті ландшафт - поняття тимчасове. [16] Саме тому Дж.Корнер ввів поняття картографування ("меппінг"), що доповнює традиційний для архітектури генеральний план. Картографування забезпечує достатню гнучкість для того, щоб управляти процесами, а не нав'язувати статичний генеральний план. [14]

Дж.Корнер виділяє наступні методи ландшафтного урбанізму: довготривалого проектування, формування зв'язків, операційний метод, метод соціального впливу. В своїх проектах він наочно демонструє ці методи та використовує міждисциплінарні підходи з побудовою діаграм розвитку і функціонування, принципи реабілітації крупних міських територій з розкриттям природного, соціального та культурного потенціалу з включенням в інфраструктуру сучасного міста. [5, С.59]

До знакових проєктів, які передбачили появу ландшафтного урбанізму на різних ієрархічних рівнях зараховують Центральний парк в Нью-Йорку, парк Ля Віллет в Парижі, Northpark в Атланті, Trinitat Cloverleaf Park и Park del Forum в районі Diagonal Mar в Барселоні, Museumpark в Роттердамі, квартал Yerba Buena в Сан Франциско, містобудівний план житлового району Борнео Споренбург в Амстердамі, багатоступінчату екологічну стратегію розвитку Сингапуру та ін. [17]

Сучасними прикладами досліджуваного напрямку є променад High Line в Нью-Йорку, Олімпійські парки в Лондоні та Сіднеї, парк Fresh Kills на місці нью-йоркського сміттєзвалища, парк Father Collins в Дубліні, Площа Іспанії в м.Санта-Крус на Тенерифе, Schouwburgplein в Роттердамі, парк Hellinikon в Афінах, Ландшафтний парк "Duisburg Nord" в Німеччині, парк Madrid RIO в Іспанії та інші взірці сучасної зарубіжної містобудівної практики. Вони демонструють не лише гармонійне поєднання об'єктів з просторово-планувальною структурою міста, а також їх вплив на розвиток прилеглих територій. [17]

Потрібно сказати, що сучасне містобудування європейських країн визначається зміною підходів і активною участю ландшафтних архітекторів в процесі проєктування та формування концептуального бачення міст. Крупні містобудівні проєкти європейських ландшафтних архітекторів (Мішель Девінь, Александр Шеметов, Мішель Куражо, бюро Agence TER) демонструють пріоритет ландшафтного мислення в містобудівному проєктуванні і прочитанні географії міста. [6]

Ряд вітчизняних проєктів, які розробляються в останні роки та представляються на різних конкурсах України також в певній мірі можна віднести до напрямку ландшафтного урбанізму.

Так, реалізований проєкт реконструкції набережної "Циганка" в Тернополі [21], [24]; на стадії реалізації перебувають проєкт розбудови спортивно-культурного простору набережної річки Тетерів в Житомирі [22] та проєкт "Водна арена Тернопіль" на річці Серет під Тернополем [23]; масштабний містобудівний проєкт ландшафтного спрямування планують реалізувати у Львові: у 2018 р. розпочалося будівництво проєкту Innovation District IT Park [20]; цікавим з точки зору досліджуваної теми є ще один масштабний проєкт - індустріальний парк Innovation Forpost в [19].

Отже, потрібно зауважити, що ландшафтний урбанізм, насамперед направлений на створення екологічної безпеки та соціально-орієнтованої структури, яка є відкритою до природи і є комфортною для людей. Тому, принципи ландшафтного урбанізму, на яких базується формування містобудівних структур передбачають екологічну стійкість та максимальне

збереження існуючої ландшафтної структури території. [17] За Дж.Корнером до принципів ландшафтного урбанізму відносяться: пріоритетність процесів над результатом, феномен горизонтальної поверхні як міської інфраструктури, переосмислення традиційних концептуальних робочих методик, формування системи образів як первинної мотивації творчого пошуку. [13]

Висновки. В контексті підведення підсумків, необхідно зазначити, що вітчизняні дослідження напряму ландшафтний урбанізм носять наразі, в основному, теоретичний характер: розробка та читання лекційних курсів у вищих архітектурних закладах освіти, аналіз закордонного досвіду, уточнення поняття "ландшафтний урбанізм", визначення принципів досліджуваного напряму та можливостей втілення його методів в умовах сучасного розвитку містобудування в Україні тощо. Ландшафтний урбанізм як один з новітніх напрямів формування та розвитку міст України, реконструкції їх об'єктів знаходиться на стадії становлення, а втілення його принципів в реальних проектах вимагає більш ґрунтовної теоретичної бази. Більшість проектів даного спрямування є нереалізованими або такі, що знаходяться на стадії втілення. Тим не менше, ревіталізація проблемних територій поселень України з застосуванням методів та принципів ландшафтного урбанізму допоможе покращити ситуацію, що склалася в ряді з них.

Використана література

1. Waldheim C. Landscape Urbanism: A Genealogy. Praxis. 2002. № 4. P. 10-17. URL: <https://www.jstor.org/stable/24328948.pdf> (дата звернення 31/01/2019).
2. Corner, J. Terra Fluxus. The Landscape Urbanism Reader. New York: Princeton Architectural Press, 2006. P. 21-33. URL: <https://marywoodthesisresearch.files.wordpress.com/.../the-landscape-urbanism-reader>. (дата звернення 31.01.2019).
3. Waldheim C. Landscape as Urbanism. The Landscape Urbanism Reader. New York: Princeton Architectural Press, 2006. P. 35-53. URL: <https://marywoodthesisresearch.files.wordpress.com/.../the-landscape-urbanism-reader>. (дата звернення 31.01.2019).
4. Красильникова Э.Э. Зеленый каркас - зеленая инфраструктура города: семинар по приоритетному проекту "формирование комфортной городской среды". URL: https://energy.midural.ru/images/Upload/2017/101/LP_zel_kar.pdf (дата звернення 08.07.2019).
5. Еникеева Л.М., Чичканова В.Ю., Прокофьев Е.И. Урбанизованная ландшафтная архитектура в формообразовании современного города. Известия КГАСУ. 2018. № 2 (44). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/urbanizirovannaya-landshaftnaya-arhitektura-v-formoobrazovanii-sovremennogo-goroda> (дата звернення 11.02.2019).
6. Воронина А.В. Кризис городов и ландшафтный урбанизм XXI века. URL: <http://alairn.ru/kg/7/?nid=180&a=entry.show> (дата 26.06.2019).
7. Нагаева З.С. Основные характеристики ландшафтного урбанизма на современном этапе. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2012. Випуск 29. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CN

R=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Spam_2012_29_37 (дата звернення 4.02.2019).

8. Панченко Т.Ф. Ландшафтні проблеми урбанізму як навчальна дисципліна (зарубіжний досвід). Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2011. Вип. 28. С. 34-39.

9. В'язовська А.В. К определению термина "ландшафтный урбанизм". Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2011. Вип. 26. С. 31-36.

10. В'язовська А.В. Концептуальные основы ландшафтного урбанизма. Ландшафтный урбанизм & сенсорная архитектура. 2016. URL: <http://viazovska.wordpress.com/2016/03/29/>. (дата звернення 4.02.2019).

11. Пузирний В.І. Особливості ландшафтного урбанізму у проектуванні міських територій. Проблеми розвитку міського середовища. 2015. Вип. 1(15). С. 57-66.

12. Сідорова В.В. Ландшафтный урбанизм рекреационных территорий современного города. Строительство и техногенная безопасность. 2011. Вып.36. С. 23-29.

13. Баранник Н.В., Осиченко Г.О. Ландшафтный урбанизм в практиці європейського містобудування. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2016. Выпуск 43. Ч.2. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Spam_2016_43\(2\)_4.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Spam_2016_43(2)_4.pdf) (дата звернення 4.02.2019).

14. Селимова С.С. Формирование понятия "ландшафтный урбанизм" в градостроительстве. Вісник ДНАБА. Проблеми архітектури та містобудування. 2014. Выпуск 2 (106). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vdnaba_2014_2_32.pdf (дата звернення 31.01.2019).

15. Киселева А.В., Киселев В.В. Формирование понятия "Ландшафтный урбанизм: город в природе". Проблемы теории и истории архитектуры Украины. 2016. № 16. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/prtiau_2016_16_14.pdf (дата звернення 31.01.2019).

16. Город – это ландшафт. Интервью с Джеймсом Корнером. URL: <https://archi.ru/press/world/23785/gorod-eto-landshaft-intervyu-s-dzheimsom-kornerom> (дата звернення: 26.06.2019).

17. Ландшафтный урбанизм: новый взгляд на старую проблему. URL: <http://green-city.su/landshaftnyj-urbanizm-novyj-vzglyad-na-staruyu-problemu/> (дата звернення: 26.06.2019).

18. Что такое ландшафтный урбанизм и как он меняет облик городов. URL: <https://strelkamag.com/ru/article/archdaily-landscape-urbanism> (дата звернення: 26.06.2019).

19. Індустріальний парк Innovation Forpost у Дніпрі обійдеться в 2,7 млрд грн. URL: <https://mind.ua/news/20187971-industrialnij-park-innovation-forpost-u-dnipri-obijdetsya-v-27-mlrd-grn> (дата звернення: 17.06.2019).

20. Львівська долина: відповіді на головні питання про Innovation District IT Park. URL: <https://mind.ua/publications/20187199-lvivska-dolina-vidpovidi-na-golovni-pitannya-pro-innovation-district-it-park> (дата звернення: 17.06.2019).

21. Набережна, школа та проекти в Італії: хто отримав архітектурну премію Ukrainian Urban Awards? URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2019/06/08/naberezhna-shkola-ta-proekty-v-italiyi-hto-otrymav-arhitekturnu-premiyu-ukrainian-urban-awards/?fbclid=IwAR0Z1nRMhfZhdB7TzQyhd403T0xffC3IKyY0lhosaaBhd1WMPFYRva7vB3A> (дата звернення: 17.06.2019).

22. Набережна за 30 мільйонів: у Житомирі планують розпочати будівництво спортивно-культурного простору вже у 2019 році. URL: <https://times.zt.ua/naberezhna-za-30-milyoniv-2/> (дата звернення: 17.06.2019).

23. Під Тернополем споруджують «Водну арену», подібних якій в Україні немає. URL: <http://vybory.te.ua/2019/05/22> (дата звернення: 17.06.2019).

24. Чому не в Києві? Нова набережна в Тернополі. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2018/05/24/chomu-ne-v-kiyevi-komfortna-naberezhna-v-ternopoli/> (дата звернення: 17.06.2019).

к.арх., доцент Потапчук И.В., Бычковская Л.С.,
Национальный университет водного хозяйства
и природопользования, г. Ровно.

ЛАНДШАФТНЫЙ УРБАНИЗМ КАК ОДНО ИЗ ПЕРСПЕКТИВНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ ГРАДОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ.

Определено понятие термина "ландшафтный урбанизм", раскрыто его основные составляющие. Проанализированы труды и теоретическая база основателей данного направления. Указаны знаковые проекты, которые предвосхитили появление ландшафтного урбанизма и современные зарубежные образцы. Исследован ряд отечественных проектов, которые содержат признаки ландшафтного урбанизма.

Ключевые слова: ландшафтный урбанизм, ландшафтная архитектура, градостроительство.

Ph.D., Associate Professor Potapchuk Iryna, Bychkovska Liubov,
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

LANDSCAPE URBANISM AS ONE OF THE PERSPECTIVE DIRECTIONS OF URBAN DEVELOPMENT.

The topicality of the research problem is substantiated. It is noted that landscape urbanism is a new direction of urban evolution, which is able to solve modern urban problems on a new level. Therefore, studying the principles and methods of landscape urbanism is now a topical task for architects, landscape architects and urbanists.

An analysis of the source base of the study is done, which showed that the consideration problem originated two decades ago and, accordingly, is the latest nature. Existing studies include some foreign theoretical and practical basis, while domestic theoretical scientific works are underdeveloped and the practical implementation of the basics of landscape urbanism in the projects is quite small at the time.

The summary of the basic material states that the basis of landscape urbanism is the assertion that it is the landscape, not architecture, is the determining basic material from which the city is formed. The founders of this direction are indicated,

their main works, the theoretical base of which was the basis of the doctrine of the direction of landscape urbanism. The methods and principles of landscape urbanism are indicated, on the basis of which foreign urban projects have been developed and put into practice are outlined. Examples of landmark projects on European-Asian and American continents that predicted the appearance of landscape urbanism are given. Besides the modern foreign models of the investigated direction are indicated, which demonstrate the topicality and feasibility of applying the principles of landscape urbanism in solving urban problems of various levels.

In the conclusions a number of nationally implemented projects and project proposals that contain certain indications of orientation towards the application of the principles of landscape urbanism in their design and implementation are given. It is noted that domestic research are mainly theoretical in nature and include the development and reading of lectures at higher architectural institutions of education, analysis of foreign experience, clarification of the concept of "landscape urbanism", the definition of the principles of the research direction and the possibility of realize its methods in conditions of modern city development in Ukraine.

Key words: landscape urbanism, landscape architecture, urban planning.

REFERENCES

1. Waldheim C. Landscape Urbanism: A Genealogy. Praxis. 2002. № 4. P. 10-17. - Rezhy m dostupu: <https://www.jstor.org/stable/24328948.pdf>. Data zvernennia 31/01/2019. (In English).
2. Corner, J. Terra Fluxus. The Landscape Urbanism Reader. New York: Princeton Architectural Press, 2006. P. 21-33. - Rezhy m dostupu: <https://marywoodthesisresearch.files.wordpress.com/.../the-landscape-urbanism-reader>. Data zvernennia 31.01.2019. (In English).
3. Waldheim C. Landscape as Urbanism. The Landscape Urbanism Reader. New York: Princeton Architectural Press, 2006. P. 35-53. - Rezhy m dostupu: <https://marywoodthesisresearch.files.wordpress.com/.../the-landscape-urbanism-reader>. Data zvernennia 31.01.2019. (In English).
4. Krasilnikova E.E. Zelenyi karkas - zelenaia infrastruktura goroda: seminar po preoritetnomu proektu "formirovanie komfortnoi gorodskoy sredy". [Elektronnyi resurs]. - Rezhy m dostupu: https://energy.midural.ru/images/Upload/2017/101/LP_zel_kar.pdf. Data zvernennia 08.07.2019. (In Russian).
5. Enikeeva L.M., Chichkanova V.Yu., Prokofev E.I. Urbanizovannaia landshaftnaia arhitektura v formoobrazovanii sovremennogo goroda. Izvestia KGASU. 2018. # 2 (44). [Elektronnyi resurs]. - Rezhy m dostupu:

<https://cyberleninka.ru/article/n/urbanizirovannaya-landshaftnaya-arhitektura-v-formoobrazovanii-sovremennogo-goroda>. Data zvernennia 11.02.2019. (In Russian).

6. Voronina A.V. Krizis gorodov i landshaftnyi urbanizm XXI veka. - Rezhym dostupu: <http://alairn.ru/kg/7/?nid=180&a=entry.show>. Data zvernennia 26.06.201). (In Russian).

7. Nagaeva Z.S. Osnovnyie harakteristiki landshaftnogo urbanizma na sovremennom etape. Suchasni problemy arhitektury ta mistobuduvannya. 2012. Vypusk 29. - Rezhym dostupu: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Spam_2012_29_37. Data zvernennia 4.02.201. (In Russian).

8. Panchenko T.F. (2011). Landshaftni problemy urbanizmu iak navchalna dystsyplina (zarubizhnii dosvid). [Landscape problems of urbanism as a discipline]. Suchasni problemy arhitektury ta mistobuduvannya. Vyp. 28. S. 34-39. (In Ukrainian).

9. Viazovska A.V. (2011) K opredeleniiu termina "landshaftnyi urbanizm". [To the definition of "landscape urbanism"]. *Suchasni problemy arhitektury ta mistobuduvannya*. Vyp. 26. S. 31-36. (In Russian).

10. Viazovska A.V. Kontseptualnyie osnovy landshaftnogo urbanizma. Landshaftnyi urbanizm & sensorная arhitektura. 2016. - Rezhym dostupu: <http://viazovska.wordpress.com/2016/03/29/>. Data zvernennia 4.02.2019. (In Russian).

11. Puzyrnyi V.I. (2015) Osoblyvosti landshaftnogo urbanizmu u proektuvanni miskih teritorii. [Features of landscape urbanism in designing urban areas]. *Problemi rozvitku miskogo seredovyscha*. Vip. 1(15). S. 57-66. (In Ukrainian).

12. Sidorova V.V. (2011). Landshaftnyi urbanizm rekreatsyonnyh territorii sovremennogo goroda. [Landscape urbanism of recreational areas of a modern city]. *Stroitelstvo i tehnogennaia bezopasnost*. Vyip.36. S. 23-29. (In Russian).

13. Barannyk N.V., Osychenko G.O. Landshaftni urbanizm v praktitsi Evropeyskogo mistobuduvannya. Suchasni problemy arhitektury ta mistobuduvannya. 2016. Vypusk 43. Ch.2. - Rezhym dostupu: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Spam_2016_43\(2\)_4.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Spam_2016_43(2)_4.pdf). Data zvernennia 4.02.2019. (In Ukrainian).

14. Selimova S.S. Formirovanie ponyatiya "landshaftnyi urbanizm" v gradostroitelstve. Visnik DNABA. Problemi arhitekturi ta mistobuduvannya. 2014. Vypusk 2 (106). - Rezhym dostupu: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&I

MAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vdnaba_2014_2_32.pdf.

Data zvernennia 31.01.2019. (In Russian).

15. Kiseleva A.V., Kiselev V.V. Formirovanie ponyatiya "Landshaftnyi urbanizm: gorod v prirode". Problemy teorii i istorii arhitektury Ukrainy. 2016. # 16. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/prtiau_2016_16_14.pdf. Data zvernennia 31.01.2019. (In Russian).

16. Gorod – eto landshaft. Interviu s Dzheimsom Kornerom. - Rezhym dostupu: <https://archi.ru/press/world/23785/gorod-eto-landshaft-intervyu-s-dzheimsom-kornerom>. Data zvernennia 26.06.2019. (In Russian).

17. Landshaftnyi urbanizm: novyi vzgliad na staruyu problemu. - Rezhym dostupu: <http://green-city.su/landshaftnyj-urbanizm-novyj-vzglyad-na-staruyu-problemu/>. Data zvernennia 26.06.2019. (In Russian).

18. Chto takoe landshaftnyi urbanizm i kak on meniaet oblik gorodov. - Rezhym dostupu: <https://strelkamag.com/ru/article/archdaily-landscape-urbanism>. Data zvernennia 26.06.2019. (In Russian).

19. Industrialniy park Innovation Forpost u Dnipri obijdetsia v 2,7 mlrd grn. - Rezhym dostupu: <https://mind.ua/news/20187971-industrialnij-park-innovation-forpost-u-dnipri-obijdetsya-v-27-mlrd-grn>. Data zvernennia 17.06.2019. (In Ukrainian).

20. Lvivska dolyna: vidpovidi na golovni pytannya pro Innovation District IT Park. - Rezhym dostupu: <https://mind.ua/publications/20187199-lvivska-dolina-vidpovidi-na-golovni-pitannya-pro-innovation-district-it-park>. Data zvernennia 17.06.2019. (In Ukrainian).

21. Naberezhna, shkola ta proekty v Italii: hto otrymav arhitekturnu premiiu Ukrainian Urban Awards? - Rezhym dostupu: <https://hmarochos.kiev.ua/2019/06/08/naberezhna-shkola-ta-proekty-v-italiyi-hto-otrymav-arhitekturnu-premiyu-ukrainian-urban-awards/?fbclid=IwAR0Z1nRMhfZhdB7TzQyhd403T0xffC3IKyY0lhosaaBhdlWMPFYRva7vB3A>. Data zvernennia 17.06.2019. (In Ukrainian).

22. Naberezhna za 30 milioniv: u Zhytomyri planuiut rozpochaty budivnitstvo sportyvno-kulturnogo prostoru vzhe u 2019 rotsi. - Rezhym dostupu: <https://times.zt.ua/naberezhna-za-30-milyoniv-2/>. Data zvernennia 17.06.2019. (In Ukrainian).

23. Pid Ternopolem sporudzhuiut «Vodnu arenu», podibnyh yakii v Ukraini nemaie. - Rezhym dostupu: <http://vybory.te.ua/2019/05/22>. Data zvernennia 17.06.2019. (In Ukrainian).

24. Chomu ne v Kyievi? Nova naberezhna v Ternopoli. - Rezhym dostupu: <https://hmarochos.kiev.ua/2018/05/24/chomu-ne-v-kiyevi-komfortna-naberezhna-v-ternopoli/>. Data zvernennia 17.06.2019. (In Ukrainian).